

УДК [340+37.013]:378:373.2.011.3-051(045)

Попадич О. О.

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», olena.popadych@uzhnu.edu.ua

Україна, Ужгород

ЗМІСТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВИШІ

Визначено, що зміст правового виховання майбутніх працівників закладів дошкільної освіти під час навчання у закладі вищої освіти зводиться до поглибленого вивчення студентами основних положень конституційного, адміністративного, цивільного, цивільно-процесуального, сімейного, кримінального, сімейного права відповідно до напрямів роботи дошкільного закладу (методична та контрольна-аналітична робота з педагогами; навчально-виховна робота з правової освіченості дошкільників; робота з батьками); розглянуто складові змісту правового виховання та джерела пізнавального інтересу навчання; проаналізовано зміст та завдання навчального курсу «Інтелектуальна власність в освіті».

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, майбутній працівник закладів дошкільної освіти, дитина дошкільного віку, правове виховання, зміст правового виховання.

Постановка проблеми. Прогресивні перетворення в сучасному світі передбачають і переоцінку ролі дитини в ньому. На сьогоднішній день нашому суспільству потрібна соціально розвинена, активна особистість, що володіє правовими знаннями.

Оскільки саме в дошкільний період у дітей формуються початкові уявлення про соціальні норми поведінки людей, про потребу правової поведінки, то працівники закладів дошкільної освіти повинні володіти не тільки мінімумом правових знань, які потрібні їм як членам суспільства, але й

«володіти законодавчою базою щодо завдань, цілей, принципів, засад функціонування дошкільної освіти в Україні; знати міжнародні та законодавчі акти України в галузі охорони дитинства про захист прав дітей та забезпечення їх повноцінного розвитку» [6].

Актуальність проблематики відображено в положеннях Указу Президента України від 17 лютого 2005 року «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України», Указі Президента України «Про національну програму правової освіти населення № 992/2001 від 18.10.2001 р. та інших нормативних документах.

Стратегічні напрями розвитку системи дошкільної освіти в Україні окреслені концептуальними положеннями державних документів – «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», Законами України «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти.

Аналіз наукових досліджень останніх років засвідчив, що вказаній проблематиці присвячені роботи Б. Андрусишина, Л. Артемової, Г. Васяновича, В. Головченка, А. Гуза, П. Груздева, Г. Давидова, Л. Коваль, О. Кононко, К. Крутій, Н. Кічук, В. Кьони, Н. Лисенка, Н. Манжелій, Г. Маньковського, Т. Науменко, Г. Неліп, М. Неліп, О. Нікітіна, В. Обухова, В. Оксамитного, П. Рабіновича, М. Фіцули та інших науковців.

Але доводиться констатувати відсутність узагальнювальних досліджень проблеми правового виховання майбутніх працівників закладів дошкільної освіти під час навчання у закладі вищої освіти.

Мета роботи – визначити зміст правового виховання майбутніх працівників закладів дошкільної освіти під час навчання у виші.

Виклад основного матеріалу. Оскільки реформування змісту та гуманізація цілей дошкільної освіти в Україні є складниками процесу оновлення світових та європейських систем, на часі реалізація компетентнісної парадигми, яка орієнтує педагогів на впровадження у педагогічну практику цілісного підходу до розвитку особистості [8, с. 7].

Вважаємо, що, якщо роботу дошкільного закладу необхідно спрямовувати в трьох напрямках: методична та контрольна-аналітична робота з педагогами; навчально-виховна робота з правової освіченості дошкільників; робота з батьками [3], то правильна розробка змісту правовиховної роботи майбутніх працівників закладів дошкільної освіти (МПЗДО) у виші відповідно до вказаних напрямів надасть можливість їм учасникам визначити необхідний рівень та обсяг правових знань, педагогічні технології їх передачі, підібрати оптимальні заходи правовиховного впливу на свідомість, волю, психіку та поведінку особи.

Правове виховання П. Рабінович визначає як цілеспрямовану діяльність державних органів, громадських об'єднань і трудових колективів, а також інших суб'єктів щодо формування у громадян високої правової культури [9, с. 86].

Дослідниця Н. Тітова наголошує, що правове виховання – це цілеспрямований вплив на людину з метою формування у неї основ правової культури і прагнення до активної правомірної поведінки [12, с. 137].

Науковець В. Ніколаєнко вважає, що правове виховання полягає у правовій освіті дитини, результативність якої зумовлюється особливостями розвитку його інтелектуальної сфери (здібностей, чуттєвого пізнання, відчуття, сприйняття, уяви, мислення), формуванні поглядів, оцінних ставлень, переконань, правових умінь і навичок у процесі організації навчально-виховної діяльності [5, с. 118].

Зазначимо, що для працівника закладу дошкільної освіти у правовому вихованні особливе місце займає профілактична робота як з вихованцями, так і з їх батьками. Тому з метою попередження правопорушень з боку батьків, працівників ЗДО тощо та правомірної поведінки вихованців, зміст правового виховання МПЗДО у виші повинен у першу чергу бути зорієнтованим на цю функцію правового виховання. У її соціально-психологічному механізмі розрізняють два аспекти – зовнішній, інструментальний (взаємодія правового виховання з іншими профілактичними заходами: економічними, суспільно-

політичними, ідеологічними, організаційно-управлінськими, технічними і правовими) і внутрішній, особистісний (пізнавально-мисленні й емоційно-вольові процеси індивідуальної свідомості під профілактичним впливом правового виховання).

На першому етапі правове виховання покликане закласти твердий фундамент цільної правосвідомості, яка включає внутрішню потребу дотримуватися правових норм і тим самим виключає можливість протиправного варіанту поведінки особи. На другому етапі профілактична дія правового виховання забезпечується роллю засвоєних особистістю принципів і норм права у позитивному подоланні внутрішніх суперечностей індивідуальної свідомості (між соціальним і біологічним, об'єктивним і суб'єктивним, раціональним і емоційним, суспільним обов'язком і особистими потребами та ін.). Кінцева профілактична мета правового виховання полягає в тому, щоб третій етап формування поведінкового акту – вчинок – був актом правомірної поведінки.

На нашу думку, профілактична функція працівника закладу дошкільної освіти тільки тоді буде ефективною, коли вона проводитиметься безперервно, послідовно, спрямовано з огляду на попередження правопорушень та підвищення правосвідомості громадян. З цією метою працівники закладу дошкільної освіти мають керуватися такими педагогічними принципами: наступність виховних впливів; індивідуальний та диференційований підхід; опора на позитивне в особистості правопорушника (дитини, батьків дитини тощо).

Гадаємо, що наступність виховних впливів передбачає взаємозв'язок і комплексний підхід до осіб, що підлягають профілактиці. Індивідуальний підхід до правопорушника (дитина, батьки дитини тощо) можливий тільки за умови врахування його психологічних та вікових особливостей. Диференційований підхід до правопорушника (дитина, батьки дитини тощо) передбачає врахування мотивів його поведінки і ступеня соціальної небезпеки. Опора на позитивне в особистості правопорушника (дитина, батьки дитини

тощо) включає в себе розуміння його психологічного стану, виділення його позитивних якостей, прояв зацікавленості в його долі, віру у його виправлення і перевиховання.

Тільки на основі зазначених принципів можлива реалізація методів і прийомів психолого-педагогічного впливу на правопорушників (дитину, батьків дитини тощо). До таких методів передусім належать: методи довіри; моральної підтримки; моральної справи; активізації потаємних почуттів; опосередкування; пробудження гуманних почуттів; флангового підходу; попередження; покарання; осуду, пробудження тривоги; натяку; розвінчання, переконання, навіювання, прикладу, використання громадської думки, самовиховання, примусу, надання допомоги, впливу на оточення особи та ін.

Розглянемо поняття, які використовуватимемо у нашому дослідженні, а саме: «зміст», «зміст виховання», «зміст правового виховання» та «зміст правового виховання майбутнього працівника закладу дошкільної освіти».

Сучасний тлумачний словник української мови дає визначення поняття змісту як такого, «про що говориться, розповідається, описується, зображується. Суть, внутрішня особливість чого-небудь» [11, с. 341]. С. Максимюк вказує, що «зміст національного виховання відображає в єдності його загальну мету (всебічний і гармонійний розвиток дитини), завдання (індивідуалізація і соціалізація) й складові частини (розумове, моральне, трудове, естетичне, фізичне, правове виховання). Кожен з цих напрямів має свій зміст і завдання» [4, с. 322].

Подібне трактування поняття «змісту виховання» пропонує О. Кондратюк. Він зауважує, що «зміст виховання виражає єдність, його загальну мету, завдання і сторони цього процесу» [1, с. 28].

На думку В. Котюка, зміст правового виховання – це найбільш складне питання в системі правового виховання чи навчання, оскільки тут потрібно визначити, які правові знання і в якому обсязі необхідно давати [2, с. 98].

З огляду на вказане, слушною є думка О. Скакун, яка зазначає, що зміст правового виховання забезпечується процесом цілеспрямованого і системного

впливу на індивідуальну чи групову правосвідомість усім набором «інструментів», якими володіє суспільство [10, с. 480].

На нашу думку, зміст правового виховання МПЗДО можна розкрити через його складові, а саме: навчання права; подолання явищ правового нігілізму; розвиток соціально-правової активності людей, особливо молоді.

У процесі розробки змісту правового виховання для МПЗДО ми рекомендуємо галузі правознавства, які вважаються найбільш «прикладними», тобто ті, знання яких потрібні усім без винятку громадянам або, у будь-якому разі, переважній більшості з них. Таким є, наприклад, конституційне право, бо кожна людина, яка народилася і постійно проживає в Україні, є її громадянином. Вона має добре знати політичний устрій своєї держави, гарантовані нею права, обов'язки, норми стосунків тощо. Це можна сказати й про такі галузі права, як цивільне, цивільно-процесуальне, кримінальне, кримінально-процесуальне, трудове, адміністративне та сімейне право, норми яких у повсякденному житті щодня врегульовують суспільні відносини і є регулятором поведінки людини.

Проаналізуємо зміст правового виховання для МПЗДО під час навчання у виші відповідно до вищезазначених напрямів роботи дошкільного закладу.

Майбутні працівники закладів дошкільної освіти під час вивчення конституційного права повинні запам'ятати, що у Конституції України закріплені основи суспільного і державного ладу, основні права, свободи та обов'язки громадян України.

Важливу роль у змісті правового виховання для МПЗДО під час навчання у виші відіграє адміністративне право, яке регулює норми адміністративного права.

Ще одна складова змісту правового виховання для майбутніх працівників закладів дошкільної освіти – вивчення основних положень кримінального права. Майбутні працівники закладів дошкільної освіти повинні чітко уявляти, яке діяння є злочином і яка відповідальність настає за підготовку і намір

вчинити злочин, яка відповідальність настає за співучасть у злочині, а також як здійснюється класифікація злочинів залежно від ступеня тяжкості.

Вивчаючи норми цивільного права МПЗДО повинні усвідомлювати, що сучасне цивільне право – це сукупність правових норм, які регулюють майнові та особисті немайнові відносини, що складаються в суспільстві між громадянами, організаціями та іншими соціальними утвореннями.

Важливим для майбутніх працівників закладів дошкільної освіти є висвітлення основних положень сімейного права, особливо чинних законодавчих актів, які скеровані на соціальний захист дітей, а саме: Закони України «Про охорону дитинства» (26.04.2001 р.), «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (21.11.1992 р.), «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (21.06.2001 р.), «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (13.01.2005 р.) тощо.

Водночас студенти повинні знати, що в Україні законодавчо врегульовано жорстоке поводження з дітьми та питання попередження насильства в сім'ї. Це зазначено у Законі України від 15.11.2001 р. «Про попередження насильства в сім'ї», який розкриває поняття насильства в сім'ї та визначає органи та установи, на які покладається обов'язок здійснення заходів щодо попередження насильства в сім'ї: органи опіки і піклування; управління у справах сім'ї молоді та спорту; центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї; служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліцію у справах дітей органів внутрішніх справ.

З огляду на зазначене, ми визначаємо зміст правового виховання для майбутніх працівників закладів дошкільної освіти у виші як поглиблене вивчення основних положень названих галузей права.

З цією метою у навчальний план студентів магістратури Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», які навчаються за спеціальністю «Освітні, педагогічні науки» (спеціалізація

«Організація дошкільної освіти»), запроваджено дисципліну «Інтелектуальна власність в освіті».

Досягнення цілей та завдань навчального предмета «Інтелектуальна власність в освіті» відбуваються за умов, що засвоєння змісту курсу здійснюється шляхом опанування трьох блоків: теоретичного, практичного та блоку самостійної роботи. При вивченні дисципліни інформаційними джерелами є підручники, навчальні та навчально-методичні посібники, монографії, збірники матеріалів наукових конференцій, педагогічні та юридичні видання, першоджерела (педагогічні праці філософів, педагогів-просвітителів тощо), нормативно-правові документи, а також авторські конспекти лекцій.

Ми виявили, що, під час навчання у вищому навчальному закладі курс «Інтелектуальна власність в освіті» має основоположне значення у формуванні правових знань майбутніх магістрів педагогіки, менеджерів з дошкільної освіти а теоретичною основою правового виховання МПЗДО під час навчання у закладі вищої освіти є, зокрема, система навчальної та правовиховної роботи у вищій школі як впорядкована сукупність взаємопов'язаних заходів, підпорядкованих цілям виховання та її основні елементи, основні напрямки та зміст діяльності закладу вищої освіти у правовиховній роботі, основні завдання правовиховної роботи з майбутніми педагогами дошкільної освіти у виші тощо [7].

З огляду на вищенаведене, зазначимо, що зміст правового виховання майбутніх працівників закладів дошкільної освіти під час навчання у виші зводиться до поглибленого вивчення студентами основних положень конституційного, адміністративного, цивільного, цивільно-процесуального, сімейного, кримінального, сімейного права відповідно до вищезазначених напрямів роботи дошкільного закладу. Особливе місце в змісті правового виховання МПЗДО доречно відвести профілактичній функції. Для вирішення питання удосконалення правового виховання МПЗДО перед педагогічним складом закладів вищої освіти постає завдання пошуку нових форм та методів

навчання, активізації виховного процесу в позаурочній роботі, залучення до співпраці представників органів державної влади, суду, прокуратури, міліції, юстиції тощо.

Висновки. Таким чином, однією з головних складових правового виховання є правова освіта, яка має забезпечити оволодіння МПЗДО системою правових знань: основними положеннями конституційного, адміністративного, цивільного, сімейного, трудового, кримінального права тощо.

Формування в майбутніх працівників закладів дошкільної освіти (МПЗДО) правових компетенцій залежить від педагогічної майстерності, знань, вмінь та бажань учасників та організаторів правовиховного процесу у закладі вищої освіти викладати навчальний матеріал таким чином, щоб у студентської молоді викликати неабияку зацікавленість у необхідності його отримання.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку доцільно спрямувати на проблему формування правової компетентності майбутніх працівників закладів дошкільної освіти на основі їх правової грамотності.

Література

1. Кондратюк О. П. Система виховної роботи в вищому навчальному закладі : навч.-метод. посібник / О. П. Кондратюк. – К. : Кондор, 2006. – 216 с.
2. Котюк В. О. Теорія права : курс лекцій : навч. посібник [для юрид. фак. вузів] / В. О. Котюк. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с.
3. Майор Н. С., Чаварга О. Ю. Правове виховання дошкільників – обов'язкова умова формування життєвої компетентності особистості – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakinppo.org.ua/2010-06-02-07-11-30/2010-06-02-07-12-06/173-2010-04-08-05-59-48>
4. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посібник / С. П. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
5. Ніколаєнко В. М. Правове виховання в ДНЗ. 3-6 роки. – Х. : Вид. група «Онова», 2010. – 206 с.
6. Освітньо-професійна програма підготовки здобувачів другого

(магістерського) рівня вищої освіти «Менеджмент у системі дошкільної освіти»
URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/16125>.

7. Попадич О. О. Теоретичні основи правового виховання майбутніх працівників закладів дошкільної освіти / О. О. Попадич. – Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіката психологія» : зб. наук. пр. / Ред. кол. : Товканець Г. В. (гол. ред.) та ін. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2020. URL: <https://msu.edu.ua/visn1/>.

8. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч 1. – Київ: ТОВ «МЦФЕР–Україна», 2014 – 204 с.

9. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : посібник [для студ. спец. «Правознавство»] / П. М. Рабінович. – Бородянка, 1993. – 172 с.

10. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2006. – 656 с.

11. Сучасний тлумачний словник української мови : 65000 слів / за заг. ред. проф. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.

12. Тітова Н. К. Правова культура: поняття, структура / Н. К. Тітова // Теоретичні засади педагогічного правознавства : зб. наук. праць. – К.: Науковий світ, 2001. – С. 133–139.

Popadych O.O.

Candidate of pedagogical sciences, associate professor at the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education Public higher education institution «Uzhhorod National University», olena.popadych@uzhnu.edu.ua

Uzhhorod, Ukraine

CONTENT OF LEGAL EDUCATION OF FUTURE PRESCHOOL EDUCATION WORKERS AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

It is determined that the content of legal education of future pre-school education workers at higher educational establishments comes down to an in-depth study of basic principles of constitutional, administrative, civil, civil and procedural,

family, criminal law in accordance with the directions of work at preschool establishment (methodical and control analytical work with teachers; educational work on the legal education of preschool children; work with parents); the components of the content of legal education and sources of cognitive interest in learning are considered; content and tasks of the educational course «Intellectual Property in Education» are analyzed.

Keywords: preschool education establishments, future pre-school education workers, pre-school education, preschool child, legal education, content of legal education

References

1.Kondratiuk O. P. Systema vykhovnoi roboty v profesiino-tekhnichnomu navchalnomu zakladi : navch.-metod. posibnyk / O. P. Kondratiuk. – K. : Kondor, 2006. – 216 s.

2.Kotiuk V. O. Teoriia prava : kurs lektsii : navch. posibnyk [dlia yuryd. fak. vuziv] / V. O. Kotiuk. – K. : Venturi, 1996. – 208 s.

3.Maier N. S., Chavarha O. Yu. Pravove vykhovannia doshkilnykiv – oboviazkova umovaformuvannia zhyttievoi kompetentnosti osobystosti – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.zakinppo.org.ua/2010-06-02-07-11-30/2010-06-02-07-12-06/173-2010-04-08-05-59-48>

4.Maksymiuk S. P. Pedagogika : navch. posibnyk / S. P. Maksymiuk. – K. : Kondor, 2005. – 667 s.

5.Nikolaienko V. M. Pravove vykhovannia v DNZ. 3-6 roky. – Kh. : Vyd. hrupa «Onova», 2010. – 206 s.

6.Osvitno-profesiina prohrama pidhotovky zdobuvachiv druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity «Menedzhment u systemi doshkilnoi osvity» URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/16125>.

7.Popadych O. O. Teoretychni osnovy pravovoho vykhovannia maibutnikh pratsivnykiv zakladiv doshkilnoi osvity / O. O. Popadych. – Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Serii «Pedagogikata psykholohiia» :

zb.nauk. pr. / Red.kol. : Tovkanets H. V. (hol.red.) ta in. – Mukachevo : Vyd-vo MDU, 2020. URL: <https://msu.edu.ua/visn1/>.

8.Prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku «Ia u Sviti» (nova redaktsiia). U 2 ch. Ch 1. – Kyiv: TOV «MTsFER–Ukraina», 2014 – 204 s.

9.Rabinovych P. M. Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy : posibnyk [dlia stud. spets. «Pravoznavstvo»] / P. M. Rabinovych. – Borodianka, 1993. – 172 s.

10.Skakun O. F. Teoriia derzhavy i prava : pidruchnyk / O. F. Skakun. – Kh. : Konsum, 2006. – 656 s.

11.Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy : 65000 sliv / za zah. red. prof. V. V. Dubichynskoho. – Kh. : VD «ShKOLA», 2006. – 1008 s.

12.Titova N. K. Pravova kultura: poniattia, struktura / N. K. Titova // Teoretychni zasady pedahohichnoho pravoznavstva : zb. nauk. prats. – K.: Naukovyi svit, 2001. – S. 133–139.